НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ИЗВЕШТАЈ О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
Драгане Д. Савин „Славистичко дело Димитрија Ђуровића“

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовао Комисију:

Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници 20. априла 2022. године.

Ментор: Др Ксенија Кончаревић, редовни професор Филолошког факултета Универзитета у Београду
Ужа научна област: Русистика - Руски језик
Датум избора у звање: 8. 4. 2008.

2. Састав Комисије:

Председник Комисије: Др Вања Станишић, ред. проф. Филолошког факултета Универзитета у Београду
Ужа научна област: Палеославистика
Датум избора у звање: 15.4.2018.

Др Светлана Гољак, доцент Филолошког факултета Универзитета у Београду
Ужа научна област: Белорусистика – Белоруски језик и књижевност
Датум избора у звање: 31.10.2017.

Др Зоран Ранковић, ред. проф. Православног богословског факултета Универзитета у Београду

Ужа научна област: Палеославистика – Црквенословенски језик

Датум избора у звање: 2017.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	Драгана, Драгомир, Савин
Датум и место рођења	1.10.1976. Нови Сад
Наслов магистарске тезе	Кандидаткиња није магистар
Датум и место одбране маг. тезе	-
Научна област из које је стечено академско звање магистра наука	-

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Славистичко дело Димитрија Ђуровића

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ и VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација Драгане Савин обухвата 283 (283-15=268) компјутерски штампаних страница, а подељена је на следећа поглавља: 1. Увод (1−3. стр); 2. Биографија Димитрија Ђуровића (4−9); 3. Библиографија (10−16); 4. Лингвистичка истраживања у XIX веку и почетком XX века (17−23), 5. Славистика (24−32), 6. Посебна издања Димитрија Ђуровића (33−156), 7. Чланци, прикази, осврти, публицистика (157−233) 8. Закључак (234−250); Корпус (251-257) и Литература (258−267). Списак извора садржи 130, а литературе 143 библиографских јединица.

Уводни део дисертације разматра следећа питања:

1.1. *Биографија и библиографија Димитроја Ђуровића* (стр. 4-16). У овом делу рада Драгана Савин реконструише, на основу оригиналне архивске грађе и постојећих штампаних података (неколико радова и енциклопедијских одредница), његову биографију у којој је доста места до сада било нерасветљено или спорно, а затим приступа реконструисању његове обимне и веома разнородне библиографије, констатујући да је студије, научне радове, приказе, критике, публицистичке чланке он публиковао у следећим страним и домаћим часописима и новинама: *Журнал Министерства народного просвещения* (Санкт-Петербург), *Русский филологический вестник* (Варшава), *Привредни гласник* (Скопље), *Мисао* (Београд), *Књижевни Север* (Суботица), *Просветни гласник* (Београд), *Воља* (Београд), *Претеча* (Београд), *Богословље* (Београд), *Гласник Југословенског професорског друштва* (Београд), *Народна одбрана* (Београд), *Војнички гласник* (Београд), *Војни весник* (Крагујевац), *Светосавље* (Београд), *Гласник Српске православне патријаршије* (Београд), *Летопис Матице српске* (Нови Сад), *Пут* (Београд), *Записи* (Цетиње), *Журнал славянской филологии Слово* (Лавов), *Прилози проучавању народне поезије* (Београд), *Учитељ* (Београд), *Преглед* (Сарајево). Нашла је посредне податке да је био сарадник и у *Словенском југу,* органу Југословена у Русији (1916-1918, Одеса), будући да је ту то доба учествовао у помагању српским избеглцама, њиховом смештању и образовању. Ђуровићева дела су била приказивана у страним и домаћим часописима, а његови преводи су штампани у склопу сабраних дела писаца и у часописима. Стваралаштво Димитрија Ђуровића Драгана Савин дели на три периода: први период је обележен књигама поезије на српском језику (1896-1903), други период (1908-1919) чине посебне публикације и научни радови на руском језику који настају у време када је радио на територији тадашње руске државе, а трећи период (1920-1940) представља последње две деценије његовог стваралаштва, од доласка у Краљевину Срба,

Хрвата и Словенаца до присилног пензионисања и потоњег заточеништва у концентрационим логорима, када публикује махом на српском језику. Кандидаткиња такође реконструише каснија издања његових дела, укључујући и преводе, као и све приказе, критике, осврте на Ђуровићеве књиге од 1906. до 1984-1985.

1.2. *Лингвистичка истраживања која су утицала на Д. Ђуровића* (стр. 17-32). У циљу бољег разумевања Ђуровићевог опуса и оцене његовог доприноса југословенској и српској славистици и русистици у свом и нашем времену, кандидаткиња анализира стање научне мисли у годинама које су претходиле Ђуровићевом времену и савремене филолошке токове његовог доба. Детаљи из биографије Димитрија Ђуровића сведоче да је, после уписа на студије словенске филологије и упоредне граматике индоевропских језика у Москви, добио најквалитетније доступно школовање тога доба. Москва и Петроград биле су престонице науке у тадашњој Русији, а боравци у Прагу, Лајпцигу, сведоче о доступности научних знања којима је био окружен и утицајима различитих лингвистичких праваца и учења. После докторирања је био упућен на истраживачки боравак у Немачку и Француску, а касније и у Далмацију. Студије и изучавање упоредне граматике, упознавање са младограматичарским историзмом у руској и оригиналној немачкој верзији, дали су Ђуровићу велико знање и могућности. Поред студирања и усавршавања у најистакнутијим европским научним центрима, код најеминентнијих научника тога доба као и познавање много страних језика, мртвих и живих, отворили су му широм пут у научну заједницу и научну будућност. Ђуровић се формирао под утицајем компаративних изучавања, руске лингвистичке школе, младограматичарског историзма, а приметан је и утицај Вунтовог учења о психологији народа. После доласка у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, не потпада под утицај ни домаће лингвистичке мисли ни теоретичара и историчара књижевности. Овде кандидаткиња концизно и прегледно излаже и коментарише истраживања у оквиру три теоријска приступа која су пресудно утицала на Ђуровићево стваралаштво: компаративизма, младограматизма и психологизма, као и једне руске научние школе – московске. Такође даје информације везане за историјски развој славистике и почетке изучавања руског језика у школству српских земаља као историјски контекст у коме ће се одвијати Ђуровићево деловање као професора руског језика, научника, публицисте и културног посленика.

Средишње место у дисертацији заузима реконструкција и валоризација опуса Димитрија Ђуровића – најпре сва посебна издања (стр. 33−156), а потом студије, расправе, чланци штампани у периодици (стр. 157−233).

Код сваког посебног издања Драгана Савин наводи податке о самом издању, укључујући и околности штампања тамо где је овај аспект релевантан, потом следи подробан опис структуре и садржаја, указивање на одјеке у научној, стручној, културној јавности од времена када су дела штампана до данас – рецензије, приказе, критике, и, не на последњем месту, ауторкина валоризација са становишта савремене славистичке мисли.

Од **посебних издања**, којих има 31, највећа пажња поклоњена је следећим делима:

1. ***Говори општесловенског језика*** **(*Говоры общесловянскаго языка съ***

***лингвистической картой*) са лингвистичком картом**, докторска дисертација Димитрија Ђуровића, тада младог српског научника школованог у царској Русији, публикована у засебном издању 1913. у Варшави, о трошку самог аутора, преко сто година остаје скоро у потпуном забораву српске, али и руске славистике. Током истраживања Д. Савин наишла је на један приказ овог рада у послератној славистичкој литератури, који је, до данашњег дана, била једина научна рецепција Ђуровићеве докторске дисертације. Реч је о чланку познатог руског слависте Никите И. Толстоја, који носи назив *Из истории славистики. Опыт карты праславянских диалектов Д. П. Джуровича.* 1913 Г. Овај рад је забележен и у *Библиографији лингвистичке русистике* Предрага Пипера, али није код Ђуровићевог најзначајнијег биографа Д. Аранитовића. Сам аутор свој докторат не помиње у својој каснијој богатој научној и публицистичкој делатности. Занимљиво је да се ово Ђуровићево дело почело помињати и у новијим руским публикацијама, тако ганпр. помиње А. Д. Дуличенко у делу *Введение в славянскую филологию* из 2014. у поглављима која се баве историјом словенске филологије, словенским народима, савременим словенским језицима, етногенезом, прадомовином Словена.

После исцрпног прегледа пропрасћеног критичким коментарима, Д. Савин закључује: „Д. Ђуровић је овим делом, у духу младограматичарске лингвистичке традиције свога доба, а посебно руске лингвистичке школе, направио рад вредан помена. Његова велика ерудиција и широко образовање из области упоредне граматике словенских и индоевропских језика уз знање и познавање већег броја живих и мртвих језика дали су му чврсте основе за бављење тако комплексним и захтевним областима филологије као што су палеославистика и индоевропеистика. У раду долази до изражаја ауторово владање литературом, те се осим познавања лингвистичких законитости првих компаративиста презентује и савремена научна мисао, али се открива и ауторов интерес за књижевност и историју Словена. Иако се из перспективе данашње науке, сто и више година касније, овом делу може понешто и замерити као што је нпр. неконзистентна макроструктура рада, што га чини тешко прегледним, нестабилна научна терминологија, понеки анахрони став, који одступа у објашњењима у односу на савремене ставове науке: о пореклу грађења, настанка или развитка појединих гласова или порекла етнонима, проблем хронологије језичких особина и сл, рад је, свакако, заслужио пажњу научне јавности свога и нашег доба. Докторат је писан у духу, још увек тада доминирајуће, младограматичарске мисли уз примену компаративно-историјског метода, минуциозно и стрпљиво су презентоване фонетске еволутивне промене и уопште фонетски систем прасловенског језика. Присутан је, такође, и прокламовани став младограматичара још из *Манифеста* да је неопходно узимати у обзир материјал савремених језика, посебно дијалеката и говора а да се не треба ограничити само на анализу писаних споменика, уз неку врсту препоруке Остхофа и Бругмана да лингвиста ако може сопственим ушима да чује како тече живот језика то треба да стави испред „нетачне и непоуздане” писане традиције старих језика. Вредно пажње је и Ђуровићево становиште да диференцијација језика није настала само због географских услова она је и резултат индивидуалне психологије. Атомизам у проучавању појединих појава у језику и ослањање на своје лингвистичко знање и матерњи језик довело је Д. Ђуровића и до помало слободно срочене теорије о блискости пољског језика и једног српског говора, којег он именује као „śекавски” а

помиње је у докторату и у публикованом раду *Къ характеристике взаимныхъ отношеній между словянскими языками* из 1911 г. На то дискретно скреће пажњу Н. И. Толстој када каже да је у данашње време умесно поставити питање о хронологији особина и њеној хијерархији и њиховом броју на сваком језичком нивоу, као и на ставове савремене науке „что некоторые общие, одинаковые языковые показатели настоящего времени не обязательно свидетельствуют о соседстве их носителей в прошлом".

2. ***Студије о српској народној лирици у вези с теоријама о постању поезије*,** Скопље (1921). По доласку у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, Д. Ђуровић прерађује рад Студије о српској народној лирици, преводећи га са руског на српски језик и публикује га као посебно издање 1921. године у Скопљу. То је уједно и прва његова књига штампана на српском језику на нашем тлу. Овај рад ће доживети и прву критику и то од стране Јаше Продановића, уредника часописа *Гласник професорског друштва*, која ће прерасти у полемику аутора и критичара. На ову критику уследио је одговор Димитрија Ђуровића у истом часопису (*Гласник професорскога друштва*, 2/1922, 10–11, 486–488) у поглављу *Говорница*, са насловом *Како се пишу критике*, а у наставку је и штампан и „утук" уредника и критичара Јаше Продановића. Ипак, ово дело наишло је на добар одјек у домаћој и страној периодици. После *Студија о српској народној лирици* Д. Ђуровић наставља да се бави темама из историје књижевности и публикује књигу под називом ***Из историје књижевног препорода*** (1927), која је, и поред извесних недостатака, препоручена као приручник за школску употребу.

3. ***О пореклу словенског писма*** (1927) једна је од већих објављених студија Димитрија Ђуровића сличног типа као ***Народност старо-црквенословенског језика*** (1928). За разлику од потоње *Народности,* која се може сврстати у научно дело намењено специјалистима из области историје лингвистике и палеославистике, студија *О пореклу словенског писма* је, иако базирана на прегледу научних сазнања тога доба и закључака самог аутора, прилагођена широј читалачкој публици и носи информативно-педагошки карактер. И једна и друга студија имају обимну научну апаратуру, која ће се у каснијим научно-популарним, како их назива Н. И. Толстој, или бисмо их могли назвати политички ангажованим чланцима – полако губити. У ***Народности*** аутор расправља о проблематици јужнословенског порекла старословенског језика кроз разматрање из више аспеката од, у то доба познатих, историјских података, преко описа фонетских особина Словена балканског ареала, потом морфолошких одлика српског језика у односу према старословенском, делимично синтаксичних одлика старословенског и његовог односа према српском и бугарском, одлика народних књижевности, до закључног поглавља у којем износи аргументацију у корист српског порекла старословенског а не бугарског. Ова студија је и најближа по сфери интересовања и садржински са *Говорима општесловенског језика* „Студија је врло прегледна, макроструктура рада је боља него у *Говорима*, научна апаратура је конзистентнија иако у правопису понекад има некохерентних решења". Кандидаткиња показује како Д. Ђуровић износи своју анализу и аргументацију става, који ће исказати на крају књиге, да је порекло или народност старословенског језика – српско (српскохрватско), посматрајући сличности кроз језичке нивое: фонетски, морфолошки и синтаксички, али делимично и лексички ниво, кроз избор речи

којим илуструје везе староцрквенословенског и српског језика. „У савременој палеославистичкој науци има мало заговорника ове тезе, посебно као наследника јединственог прасрпскохрватског језика. Својевремено ју је (али само у варијанти прасрпског порекла) заговарао Ђура Даничић, Николај Дурново, данас Радмило Маројевић, који је написао неколико студија о српском као прасловенском дијалекту и његовом односу према старословенском књижевном језику, затим о српском као словенском језику у односу према прасловенском и другим словенским језицима (Маројевић 2000: 113–128). Иначе, у предговору овој књизи Олег Трубачов истиче да је проблем узајамног односа српског (српскохрватског) језика и дијалеката прасловенског проблем на чије решење је засад тешко рачунати“ (Трубачов 2000: 9)“, закључује Драгана Савин.

4. Студија ***Народне умотворине*** (1931) се издваја од других Ђуровићевих дела тиме што је доживела највећи број рецензија после публиковања, што говори о томе да је била веома читана, а да је тематика била од виталног значаја за образовни систем тадашње државе. Будући да је сам Ђуровић био професор у више средњошколских установа у којима је предавао различите предмете, између осталог и српски језик и књижевност, приметио је недостатак уџбеничке литературе, тако да је књига настала као резултат вишегодишњег сакупљања материјала и припрема за држање наставе, али и његових личних интересовања. Кандидаткиња подробно приказује структуру и садржај овог дела и његову дидактичку апаратуру, излажући и наводе из оновремених приказа аутора који су га препоручили за употребу у настави с Д. Ђуровић 1931. године у издању Издавачке књижарнице Геце Кона из Београда, публикује своју граматику на 130 страна, којој даје назив *Руски књижевни језик*.

5. Прво од два најважнија дела Димитрија Ђуровића, којим је задужио међуратну русистику, јесте његова монографија ***Руски књижевни језик****, 1931*. У периоду кад излази ово дело русистичка уџбеничка литература није имала велики фонд наслова. *Руски књижевни језик* је трећа граматика која изашла у међуратном периоду. Стога је подухват сад већ искусног Д. Ђуровића вредан поштовања како по материјалу и новим приступима које доноси, тако и по обиму и концепцији. Ђуровићева граматика се појављује 17 година после првог издања Кошутићеве *Граматике руског језика.* II. *Облици*, а следећа граматика излази 17 година касније чекати следећих 17 година (1948. у Загребу излази граматика Мирослава Кравара). До појаве Краварове *Граматике* као посебног граматичког приручника, граматике су чиниле саставни део уџбеника руског језика из којих се учио руски језик. Прво помињање Ђуровићеве граматике проналазимо у монографији Даре Дамљановић *Руски језик у Србији. Уџбеници до 1941- године,* која се бави историјатом уџбеника руског језика у српском школству, али овде се се Ђуровићева *Граматика* и *Речник* не квалификују као уџбеничка литература намењена настави. Истини за вољу, сам Ђуровић не ставља никакву одредницу у наслову, поднаслову или уводу, која би истакла коме је *Граматика* намењена. Међутим, како показује Д. Савин, „ово дело несумњиво садржи синтезу научног и дидактичног приступа у излагању материје”. Кандидаткиња детаљно, са великом дозом акрибичности приказује структуру и садржај дела, констатујући да је за своје доба оно било веома модерно и по обликовању и по презентацији материје. „Д. Ђуровић као већ искусни предавач на захтевнијим курсевима руског језика конципира *Граматику* на модеран и нов

начин, уносећи елементе психолингвистике, етнолингвистике, донекле и социолингвистике у описивању фонетских и граматичких појава. Граматика се одликује опширном и детаљно описаном фонетиком, коју аутор повезује са физиологијом гласова, потом је дат опис акцента, историјат правописне реформе у Русији и промене које носи нова реформа. Морфологија доноси потребна објашњења неопходна за учење руског језика а Синтакса се одликује опширнијом разрадом и објашњењима у односу на све претходне граматике. На крају се налазе изводи из текстова, који служе за граматичке и преводне вежбе. Ова дидактична граматика са елементима теоријске граматике, свакако је могла наћи места у ширем аудиторију конзумената, истини за вољу превасходно оних са вишим предзнањима, мада би и они са нижим нивоом предзнања могли наћи корисне информације". Управо због својих квалитета ова граматика наићи ће на позитивне оцене код новијих истраживача историје српске лингвистичке русистике, Д. Дамљановић, К. Кончаревић и Р. Радојчић. „На основу списка литературе можемо закључити да се Д. Ђуровић приликом састављања *Руског књижевног језика* користио познатим изворима за то доба, младограматичког усмерења. Књиге из *Литературе* су њих 10 од 11 публиковане у другој деценији двадесетог века и то од 1911. до 1919, док је Шахматовљева *Синтакса* из средине следеће деценије, из 1925. Овај податак може да укаже да је Д. Ђуровић приручник почео да припрема већ почетком свог „српског" периода и да је процес рада трајао преко деценију али и да је доступност новијих руских издања била ограничена, томе сведочи и коришћење Ушаковљевог предреформског правописа", наводи Д. Савин.

6. *Rečnik rusko-srpskohrvatski sa gramatikom ruskog jezika* објављен је 26 година после Кошутићевих *Примера књижевнога језика руског* (1936); уједно је то и први речник који је у српској и хрватској средини штампан реформисаном руском азбуком. Димитрије Ђуровић свој речник пише са ослонцем на речник Владимира Даља *Толковый словарь живого великорусскаго языка,* издање из 1905, о чему сведочи и сам аутор у *Предговору* у коме још истиче да се користио личним запажањима и вађењем речи из књижевних и научних руских дела. Обрађено је око 30 000 речи. Д. Савин минуциозно обрађује како макроструктуру, тако и мискроструктуру овог дела. Речнички чланак је обликован на принципима творбеног гнезда, у једном чланку се семантизује основна одредница или лема, али и изведенице. Одредница се бележи у оригиналу, ћириличким писмом, са обележеним местом акцента, уз фонетску транскрипцију, док се систем преводних еквивалената презентује латиничким писмом. Одреднице имају истакнуте показатеље граматичке категорије, као и квалификаторе употребне и стилске вредности, који су веома разуђени (има их 97). У речничким чланцима, поред сематизације, дају се и колокације, фразеологизми, паремије, а присутни су и лингвокултуролошки коментари уз културолошки маркирану лексику. Д. Савин истиче заступљеност терминологије различитих наука као новину у овом *Речнику*, што га издваја од претходних речника руског језика у српској и хрваткој средини, а највише су присутни термини из следећих наука: економија, војне науке, теологија, ботаника и зоологија, што илуструје и одговарајућим примерима У *Речнику* постоји и одређен број пропуста као што је погрешна расподела речи по творбеним гнездима „придев *образцо́вый* тумачи се у оквиру чланка *образова́ние*, а не *образѐц, катава́сия* се смешта у исто творбено гнездо са речима *катава́сица, катава́сник,*

катава́сница, мироухà́ние заједно са *мирочу́вствие,* неправилно навођење лексема у азбучном поретку (нпр. *этимологический* иде пре *этимология*), има неколико примера непрецизне или погрешне семантизације које смо нашли у *Речнику* (*макробиотика* nauka o životu; *сибирская язва* sibirki čir, то је болест животиња данас позната као антракс, црни пришт) као и погрешна подела на корен и флективни део (осу́|ливать, *~а́ю, ~а́ешь* savlađivati, odoljevati; оску|дева̀ть, *~а́ю, ~а́ешь* siromašiti, postojati siromah)". За разлику од *Руског књижевног језика*, *Речник руско-српскохрватски са граматиком руског језика* доживео је неколико приказа и критика у свом времену, а више осврта у данашње доба, које Д. Савин детаљно описује и анализира. „Прикази и критике на *Речник руско-српскохрватски: са граматиком руског језика* сведоче о значају издавања оваквог једног речника у датом историјском периоду, будући да је он био једини у међуратном периоду, а ништа мање важна напомена је и значајно име издавача" (Нолит, прим. наша). Како је овај *Речник* једна идеолошка критика (Радован Лалић, 1948) послала у заборав, тако су осврти новијег доба (Б. Терзић, Д. Дамљановић, К. Кончаревић, М. Павловић-Шајтинац), али и Петра Митропана из 1939, изузетно значајни јер су написани као научне, објективне процене лексикографске и дидактичне делатности Д. Ђуровића. П. Митропан започиње приказ *Речника* Д. Ђуровића констатацијом да су заинтересовани проучаваоци руског језика, у претходном периоду били усмерени на само два речника: први је, по речима аутора „строго научни и критички састављен речник г-на д-ра Р. Кошутића уз његове Руске примере" а други је речник М. Анђелковића, који аутор сматра некритичким и застарелим, будући да је штампан још 1903. године. Важна информација за читаоца овог приказа је Митропанова информација да се уџбенички комплет Р. Кошутића или како он назива ове књиге „фундаментални уџбеници за руски језик" у време писања приказа тешко могу наћи, док је Анђелковићев речник и „несигуран вођ" за учење и „неприступачан". Тадашње околности које су се карактерисале све већом и значајнијом жељом за упознавањем са делима савремене руске књижевности, изискивале су постојање речника рађеног темељно на стручној основи, што је довело до тога да је Нолит овај подухват поверио Д. Ђуровићу „који је познат својим теоријским и практичним радом у области славистике". Митропанова оцена овог речника је веома позитивна, уз указивање на неке ситније недостатке. Потом се приказује Лалићева критика Речника, која је базирана на идеолошким постулатима и чија је основна критика усмерена на селекцију речничке грађе. Богдан Терзић у вези са њом истиче: „Приказ професора професора Лалића ове публикације одликује се знатном оштрином и тоталном дисквалификацијом Д. Ђуровића, што се види већ из наслова *Једна рђава и штетна књига*. Верујемо да у неко касније време ни сам професор Лалић не би ставио такав наслов. Али то је било време оштрих и жестоких критика, па тако треба и објаснити овакву преоштру Лалићеву оцену". Иако Б. Терзић са временске дистанце од пола века покушава да ублажи учињену неправду према Д. Ђуровићу и његовом делу, ипак не би требало пренебрегнути чињеницу да је у време писања ове престроге критике научни допринос Р. Лалића био далеко слабији од Ђуровићевог. Стога ауторка и тврдњу Р. Лалића да Д. Ђуровић „није дорастао тако важном послу као што је писање руско-српског речника" сматра научно неутемељеном, будући да је Ђуровић, како оцењују К. Кончаревић и Д. Дамљановић, „извео подухват достојан уважавања, подухват иза

кога су стајали огроман ентузијазам, лингвистичка компетентност и несвакидашња ерудиција". Сумирајући и сопствену анализу, и наводе других аутора, Драгана Савин истиче: „*Речник руско-српскохрватског језика* је најзначајније дело које је Димитрије Ђуровића написао у својој каријери и овим волуминозним радом задужио је домаћу славистику међуратног периода. Овај једносмерни руско-српскохрватски речник са процењених 30000 речи, представља озбиљни лексикографски подухват за своје време, дуго година ће остати и наш најобимнији руско-српскохрватски речник. Сама чињеница да је аутор речник припремао пуних петнаест година завређује поштовање. Д. Ђуровић је стварању речника приступио на нов начин: уносио је у њега велики фонд терминолошких речи различитих наука (економија, војне науке, зоологија, ботаника, теологија (...), прикључио је сажети приказ фонетских и морфолошких правила руског језика, што ће у наредним деценијама бити модел двосмерног речника школског типа. Због свега наведеног постоји потреба за новом проценом места и значаја Димитрија Ђуровића у историји домаће славистике. Стога и не чуди чињеница да је на прекретници два века 2000. године публиковано треће издање овог речника будући да се у лексикографији руског језика осећала велика празнина управо у лексици различитих области науке, посебно бисмо истакли недостатак извора за религијску лексику".

Следи анализа и валоризација **публикација Д. Ђуровића штампаних у периодици – укупно 99 наслова,** од којих ћемо представити најзначајније.

На почетку своје каријере Д. Ђуровић пише научне студије и расправе, да би се касније више усмерио у правцу писања публицистичких чланака у часописима и новинама, иако славистичку и русистичку тематику није напуштао. Научну каријеру је започео једним радом из славистике под насловом *Къ характеристике взаимныхъ отношеній между славянскими языками* (1911) а завршио је *Обломовском Русијом* (1940), русистичком темом.

Тематика његових радова је веома разноврсна: бавио се темама из историје словенске филологије, из народне књижевности (посебно њеним митолошким мотивима), потом и књижевном делатношћу домаћих и страних писаца (Б. Радичевић, Ј. Јовановић Змај, П. П. Његош, А. С. Пушкин, Ф. М. Достојевски, Л. Н. Толстој, А. С. Хомјаков, А. Мицкјевич), историјским, лингвокултуролошким, етнографским и друштвено-политичким темама.

Прва два доступна рада из руског периода се односе на 1911. годину, оба су изашла у часопису *Русскій филологическій вестник*, први *Къ характеристике взаимныхъ отношеній между славянскими языками* се бави фонетским сличностима између западнословенких и јужнословенских језика, појавном меког с (s), тј. појавом коју су из вида испустили и А. Белић и М. Решетар, по мишљењу Д. Ђуровића. Други рад је приказ *Кратке српске хрестоматије* Валерија Погорелова, за коју Д. Ђуровић каже да има много системских и стилских грешака, али да би ова хрестоматија могла да послужи сврси после преправке.

После ова два чланка Д. Ђуровић, по доласку у Краљевину, почиње да публикује у домаћим часописима и новинама, тако да је за часопис *Мисао* (1923–1925) написао четири рада: о теоријама о постанку мита (два наставка), о пореклу и називу песама бугарштица (један чланак), поводом стогодишњице рођења Бранка Радичевића (један чланак) и о Марку Краљевићу као измишљеном народном јунаку (у два нађена наставка без најављеног завршног). Радови у часопису *Мисао* се

одликују богатом научном апаратуром, са доста цитираних радова и извора.

У суботичком часопису *Књижевни север*, излазе два краћа рада Димитрија Ђуровића у првом броју (1925–1926) у поглављу који носи назив *Огледи и расправе*. Расправе су посвећене значају и делима Петра Петровића Његоша и Ђуре Даничића (*Петар Петровић Његош као уметник народњак*, *Značaj Đure Daničića u istoriji jugoslovenske naučne misli*). Ови огледи су краћег обима, информативног карактера у коме се делатност Његоша повезује са Пушкином и Мицкјевичем а рад Ђуре Даничића у области српског језика је представљен у најважнијим цртама.

Током рада на Богословском факултету Д. Ђуровић пише студију у часопису *Богословље*: *Улога црквено-словенског језика у стварању уметничких слика*, у коме се истиче значај старословенског језика за стварање специфичног словенског погледа на свет који је дубоко хришћански и хумани и погодује за душевно усавршавање и развој друштва у складу са Вишом правдом.

У чланку *К питању о школским уџбеницима*, који је штампан у *Гласнику Југословенског професорског друштва*, 1929, Д. Ђуровић протествује против лошег материјалног стања просветних радника али и недовољно квалитетних уџбеника српског језика, посебно из синтаксе.

У раду *Из историје крста као симбола* (*Гласник Југословенског професорског друштва*, 1930), Димитрије Ђуровић се бави историјом симбола крста у многим познатим цивилизацијама, а посебно крстом у хришћанској цивилизацији.

У часопису *Светосавље* у периоду 1932–1934, Д. Ђуровић пише пет чланака различите тематике: књижевно-публицистичке, културно-историјске и донекле економско-политичке: *Култура без социјалне правде и хришћанство*; *Свет са верским и друштвеним идеалом и свет са политичко-економским теоријама и мртвим душама*; *Улога језика у стварању мисли*; *Народњачко-словенофилска Русија*; *Петар II Петровић Његош и А. С. Пушкин*. У првом раду се Д. Ђуровић бави узроцима појаве велике економске кризе, који се по њему, могу наћи у моралном паду Западне Европе, која негује дух пропале римске цивилизације засноване на личном задовољству и уживању. У другом чланку аутор наставља са сличним приступом у коме супротставља два начела: западњачки настали на рушевинама пропале римске империје и источњачки прожет правим духом хришћанства. Трећи рад је посвећен значају језика у формирању мисли, појмова и осећања, односу између језика и мисаоног (психолошког) процеса, као и појму среће, која код Словена има значење заједница, друштво. Четврти рад садржи историјско-политички осврт на најважније моменте руске државности и узроке настанка поделе руске интелигенције на народњаке и словенофиле. Пети рад је написан 1934. и бави се духовним везама између наших писаца и страних, те се бави сличностима и разликама, између Његошевог *Горског вијенца* и Пушкинове драме *Борис Годунов*.

У часопису *Пут* Д. Ђуровић публикује три рада: *О црквенословенском језику као огледалу словенске културе* (1933) у коме истиче значај старословенског језика за самостални развој словенске цивилизације у правцу хришћанских и виших идеала правде и доброте. *Једна страница из словенске митологије осенчена*

хришћанством (1933) је посвећена потреби проучавања психологије народа у науци ради бољег схватања са једне стране словенског мистицизма хришћанског усмерење и са друге стране западњачког базираног на Хегеловом учењу о надмоћности немачке културе и Ничеовом учењу о тзв. натчовеку. Трећи рад посвећен је *Митским елементима у светлости хришћанства у песми Цар Лазар се приволева царству небеском*.

У часопису Цетињског историјског друштва *Записи* (1935) у делу часописа *Ситни прилози,* Димитрије Ђуровић објављује чланак *Пећарски псалтир и Полимска школа*, у коме укратко описује псалтир писан на пергаменту полууставним писмом (Ђуровић га датира у XIII, евентуално XIV), српском рецензијом, који је нашао у Пећарској, код Бијелог Поља. Раду недостаје детаљни опис споменика, који је аутор нашао и желео да представи јавности, те се може рећи да је за домаћу славистичку науку недовољно информативан.

Д. Ђуровић 1939. године публикује чланак по називом *Идеја добра и зла у књижевности* у часопису *Преглед* из Сарајева, још један у низу који се, заправо, бави питањима културолошких и моралних разлика између германских и словенских народа, који се могу ексцерпирати из књижевних дела. С једне стране је ту еп *Песма о Нибелунзима* који је, како каже аутор, „сав у знаку мржње и освете“, док су са друге стране ту словенски јунаци Марко Краљевић, Иља Муромец и Пржемисл, који за доброчинства добијају натприродну снагу. Према аутору Словени нису више „чувари трбушнога благостања Запада”, они су са Русијом на челу способни да спасу човечанство и излече га од ратне мржње јер „идеје добра и братства народа живе још код њих под ореолом алтруизма и несебичности”.

На крају каријере Д. Ђуровић пише неколико чланака за часопис *Учитељ* у периоду (1938–1940): о животу и делу великог нашег реформатора Вука Стефановића Караџића, његовом доприносу у реформисању српског језика, као и преглед његовог стваралаштва (1938). У раду под насловом *Интелигенција и наша савремена књижевност* (1939–1940), аутор анализира стање интелигенције у савременом друштву, њену мисију у држави, однос према народу, даје смернице за стварања трајних дела лепе књижевности, шта је то чиме би она требало да се бави, шта да описује и чему да се намени. У *Реформи наставе живих језика* (1940) Димитрије Ђуровић још једном се осврће на потребу и предности учења руског језика у школи и критикује реформе српског школства, по којој је руски језик избачен из српских школа, сматрајући то за велику грешку и погрешан ток реформе. Трећи рад *Адам Мицкевић у светлости словенске мисли о братству народа* (1940) је посвећен животу и делу пољског песника Адама Мицкјевича, поводом 85 година од његове смрти. Последњи Ђуровићев рад носи наслов *Обломовска Русија* (мај-јуни 1940). Главни јунак романа Обломов, млади спахија из шездесетих година XIX века, није навикао да ради него да живи на туђ рачун, живот проводи маштајући о активности и променама које жели али ништа не чини тим поводом јер не излази из свог „халата” бадемантила, удобности и комфора. Д. Ђуровић закључује да за такву Русију и њену обломовштину спас лежи једино у јачим потресима.

„Публицистички рад Димитрија Ђуровића до сада није био у жижи интересовања истраживача, наводи Д. Савин. „Једини осврт на ову област

делатности Д. Ђуровића даје библиограф Добрило Аранитовић, који је несумњиво проучавао Ђуровићев живот и дело и сажето изнео поглед на његов приступ писању и тематици публицистичких чланака. Он каже: „У публицистичким чланцима писао је [Ђуровић] о савременој духовној ситуацији, мисији Русије и словенства и потреби њиховог духовног јединства пред надирућим силама фашистичког мрака. Природно је стога било да се овај непатворени родољуб, трагалац за општесловенским коријенима нашег језика и културе, нађе на страни ослободилачких прегнућа. Стога и уморен мученичком смрћу од стране оних на чију је антицивилизацијску, антисловенску и рушилачку најезду упозоравао и одупирао јој се“. Драгана Савин представља и темељно анализира и Ђуровићеву публицистику.

Као активан члан покрета „Народна одбрана”, у периоду 1930–1932, Д. Ђуровић пише велики број чланака за истоимени часопис, који је било гласило покрета. Неки од радова су груписани под истим насловом као што је су то две велике тематске целине *Идеје водиље у животу нашег народа* (1930–1931) са 17 наставака и *Главне етапе из живота Русије* (*Словенски живот*) у 6 наставака, *Из живота словенске мисли* (1932) у 3 наставка. У *Идејама водиљама у животу нашег народа* Д. Ђуровић пише о историјским и духовним околностима у Србији и Црној Гори, о њиховим везама са Русијом и потребом за заједничким деловањем и душевним усавршавањем, о животу идеја које се срећу у најбољим делима наше народне књижевности. У *Словенском животу, Главним етапама живота Русије*, Д. Ђуровић читаоцима презентује историју Русије и њеног државног и друштвеног уређења кроз векове, коју систематизује у три периода или како он каже три Русије: период пре Петра Великог, за време владавине Петра Великог и период „културтрегера”. Остали чланци су писани на разне теме: о животу и делу Достојевског, о народним умотворинама, о критикама Мићуна Павићевића, о погрешним и исправним мерилима за писање критика, о значају просвећености и духовног препорода, о Видовдану, о јунацима наше народне поезије, о раду на остварењу друштвене правде на земљи, о неопходности бављења политиком, о узроцима економске кризе итд.

Током 1931. године Д. Ђуровић пише три чланка за војни часопис *Војнички гласник*. У првом раду *Смисао народне песме Почетак буне против дахија* анализира истоимену народну песму. У овом чланку описује књижевност као ангажовану књижевност јер она не само да описује живот и његове појаве, него би требало да се бави и друштвено-економским и политичким питањима уређења друштвеног живота. Потом описује раније помињане три етапе развоја народних умотворина. Други чланак је *Латинска и словенска раса* у коме се бави анализом песме *Женидба Душанова* у коме критикује „литерарне историчаре” што се упуштају у анализу поезије јер су њихове методе историјске и научне, а такве не треба примењивати у анализи народних умотворина, по мишљењу Д. Ђуровића. По мишљењу аутора песници су ти креатори слика и симбола а не преносиоци историјских догађаја. Цар Душан је приказан као просац девојке из града Лађана, који је по Д. Ђуровићу, заправо симбол далеког места, иза леђа, а не неког историјског града. У центру песме је сукоб две цивилизације, два погледа на свет, две расе: западњачког латинског – материјалистичког и источног, хришћанског – идеалистичког. Исте године Д. Ђуровић пише и трећи, и последњи чланак за

Војнички гласник у коме се бави хајдучким песмама *Старина Новак и кнез Богослав* и *Стари Вујадин*. У средишту Ђуровићеве пажње су историјски услови који су довели до појаве хајдука, а то је турско насиље према српском живљу. Народни уметници зато описују хајдуке као обичне људе, бивше земљораднике који су били принуђени да се одметну у шуме, јер се ни на чију помоћ нису могли ослонити.

У другом војном гласилу *Војни весник* Д. Ђуровић пише публицистичке радове у периоду од 1932. до 1937. У фељтону *Поводом једног пророчанства Ф. М. Достојевског* тумачи мисли и визије Достојевског о предстојећим европским друштвено-историјским догађајима кроз односе и сукобе три хришћанске конфесије. Д. Ђуровић износи мишљење да је Достојевски пророк словенства, што више пута помиње у својим чланцима. У истом часопису исте године Д. Ђуровић у поглављу *Новости и белешке* публикује рад *О неопходности изучавања руског језика у нашим школа*, у коме истиче аргументацију зашто је потребно да руски језик буде обавезан у Војној академији, разлози су следећи: богатство стручне литературе, ширење језичких знања и свог матерњег и страног језика, али и ближе упознавање са културом и уметношћу нама блиског словенског народа. У трећем чланку *Бољшевизам и словенска мисао* (1932) пише о начину појаве и ширења бољшевизма у Русији, који је по аутору, западни пројекат да се изнутра уруши снага и моћ Русије.

У **Закључку** (234−250) кандидаткиња сумира резултате истраживања 31 посебног издања и 99 часописних радова Димитрија Ђуровића.

Основни налаз свог темељног, истрајног и акрибичног истраживања Драгана Савин формулише на следећи начин: „Имајући у виду целокупно дело Димитрија Ђуровића и до сада речено, можемо изнети неколико закључака о животу и делу Димитрија Ђуровића и његовом доприносу домаћој славистици. Свој вансеријски таленат и знања које је стицао у престижним научним установама свога времена широм Европе а највише у Русији, Димитрије Ђуровић нажалост, није у потпуности искористио и није дао онај зрео плод који би се од научника његових могућности с правом могао очекивати. Одличне темеље поставио је у младости током школовања на најбољим универзитетима у Русији и током студијских боравака у Прагу и Лајпцигу, али од повратка у земљу долази до стагнирања, немајући увида у новију литературу (делом због немогућности њеног праћења у Краљевини СХС-Југославији, због прекида дипломатских, научних и културних веза са СССР-ом). Од тридесетих година двадесетог века почиње његов постепени прелазак са научног рада на научно-популарни и публицистички рад, доста су у томе допринела и његова политичка интересовања и чланство у организацији „Народна одбрана”.

Доминантна Ђуровићева карактеристика је, рекли бисмо, неуморан дух који га је подстицао да непрекидно и упорно пише књиге и објављује радове како у посебним издањима тако и у многобројним домаћим и у неколико страних часописа, наилазећи на позитивне и негативне критике и осврте домаће и стране јавности. Неке критике су биле одмерене, неке непримерено оштре, друге су истицале понеки видљиви недостатак, што је за научни рад нормално и прихватљиво и што не умањује ауторов допринос руској и домаћој славистици и

русистици. Међутим, појава и две позитивне и објективне критике П. Митропана у времену Ђуровићевог рада и Н. И. Толстоја осамдесетих година двадесетог века, као и истраживача нашег времена, умногоме су допринеле да се започне са рехабилитацијом имена и дела Димитрија Ђуровића. Овај рад је посвећен анализи дела и преиспитивању значаја и доприноса Димитрија Ђуровића српској међуратној славистици“. Оцена Комисије је да је Драгана Савин својим објективним приступом, узимањем у обзир и самих радова, али и њихове рецепције не само од стране савременика него и у савременим русистичким истраживањима, рехабилитовала Димитрија Ђуровића као неправедно заборављеног прегаоца српске русистике и славистике и тиме – с обзиром на разнородност и волуминозност његовог опуса – знатно допринела стварању јасније слике о развоју српске славистике у међуратном периоду.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Драгане Савин је савесно и зрело урађен рад, писан не само на основу одличног познавања релевантне литературе него и са способношћу за њену критичку процену, не само с великом пажњом и истрајношћу него и са тананим осећајем за праћење лонгитудиналног развоја мисли једног неправедно заборављеног српског слависте који је иза себе оставио волуминозно и веома разнородно дело, у контексту оновремене научне мисли у Србији и словенским земљама. Тај рад представља допринос славистичкој науци на више начина.

(1) Кандидаткиња је овим радом знатно обогатила историографију српске славистике. Она је, најпре, уложила изузетан труд у то да уопште реконструише комплетну библиографију др Димитрија Ђуровића као најзначајнијег посленика наше славистике из међуратног раздобља после академика Радована Кошутића, будући да ретки радови о њему и биобиблиографски осврти не дају увек поуздане податке. У ту сврху прегледала је веома разноврсне изворе (понајвише архивску грађу, рукописе, заоставштину Димитрија Ђуровића похрањену у Матици српској, периодику у којој је објављивао, првенствено из међуратног периода, као и његове монографије, уџбенике, речнике, али и литерарна дела); међу њима је најдрагоценији увид у његову докторску дисертацију *Говори општесловенског (прасловенског) језика*, која је у прегледима литературе из ове области стицајем околности (дело из 1913, одбарањено у Петрограду, а штампано у Варшави, сачувано је у тзв. Чешком магацину Библиотеке Матице српске и у фондовима 4 руске библиотеке – РГБ, РНБ, БАН, МГУ у по једном примерку) била скоро незаступљена, док на њу није скренуо пажњу академик Никита И. Толстој 1984., као и у његове научне монографије, студије и расправе објављиване у земљи и иностранству у часописима разних профила, не само филолошким, него и војноисторисјким, војним, теолошким, књижевним. Стога је добијена слика и богатија и сложенија него што би била она добијена само на основу филолошке периодике. Треба истаћи да је овај посао био и велики и мукотрпан – кандидаткиња наводи да број радова које је анализирала у дисертацији а прикупила из рукописних и штампаних извора износи 130 (само посебних издања било је 31).

Друга вредност истраживања Драгане Савин је брижљиво ишчитавање Ђуровићевих радова од првих, палеославистичких, до последњих, научно-популарних, уз њихово стављање у историјски контекст. Будући да је од једног од његових првих радова на руском прошло и више од сто година, његово стваралаштво анализирано је и кроз преглед тадашње актуелне научне мисли са европских и домаћих простора уз осврт на савремене погледе на проблематику којом се бавио. У приступу лексикографским и граматикографским остварењима Димитрија Ђуровића значај његовог дела и оцена њихове валидности зналачки су стављени у контекст српске славистичке сцене међуратног и поратног периода, али и у шири европски контекст. Напослетку, научно-популарни радови штампани у часописима описани су и валоризовани као допринос руско-српским културолошко-језичким, етнографским и књижевим везама.

(2) Овај рад има значајне теоријске доприносе.

Најпре, знатно је проширено наше знање о српској преводној лексикографији, тако што су детаљно описани методолошки поступци и критеријуми којима се Ђуровић руководио при изради свога *Речника руско-српскохрватског са граматиком руског језика,* Београд, 1936 (прво издање), 1946 (друго, постхумно објављено репринт издање) При томе је закључено да је овај речник по низу критеријума (одабир лема, њихов број, квалификатори, семантизација, примери контекстуалне употребе, примери употребе у фразеологизмима и паремијама, терминографија) један од најбољих у руско-српској лексикографији до данас (уз Кошутићев и Станковићев).

Затим, кандидаткиња је дала свој допринос и разумевању организационих принципа и конструкцијских решења при излагању граматичке материје у Ђуровићевој монографији *Руски књижевни језик,* Београд, 1931, која је умногоме ишла испред свога времена, али се у методолошком приступу ослањала и на Кошутићеву *Граматику,* с тим што је проширила удео дијахронијских коментара и осавременила интерпретације фонетских, морфолошких и синтаксичких класа и категорија – о чему се славистичка литература досад није недвосмислено изјашњавала.

Такође, Драгана Савин описала је и анализирала Ђуровићева дела из теорије и историје словенских и српске књижевности, књижевне критике чији је аутор, као и велики број публицистичких чланака на тему словенства, мисије Русије, опасности од западњачког материјализма и немачког империјализма у освит Другог светског рата, чиме је допринела стицању целовитије слике о интелектуалним кретањима и идеолошким превирањима у српском друштву у једном турбулентном и превратном добу из визуре српског ангажованог интелектуалца славенофилске и патриотске оријентације.

Тиме је Драгана Савин употпунила велику празнину у историографији српске славистике прве половине XX века.

(3) Резултати овог истраживања могу имати и практичну примену. Наиме, граматикографски и лексикографски организациони принципи и конструкцијска решења за којима је посезао Ђуровић могу се у донекле модификованом виду применити у савременој граматикографији, лексикографији, фразеографији, терминографији, као и у методици наставе руског језика као страног.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. „*Говори општесловенског (прасловенског) језика* Димитрија Ђуровића“, *Славистика*, XXV, 2021, стр. 239–247.

2. „Раслојавање језика као предмет истраживања у *Облицима* Радована Кошутића“, Српска баштина, VI/2, Никшић: Институт за српску културу, 2021, стр. 75–88.

3. „Живот и дело др Димитрија Ђуровића из Петровог Копита (1882–1945)“, Октоих: Часопис Одјељења за српски језик и књижевност Матице српске – Друштва чланова у Црној Гори, XI/2, Подгорица, 2021, 141–166.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

На основу *“Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду”* и налаза у извештају из програма „iThenticate“, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације **”Славистичко дело Димитрија Ђуровића”** аутора **Драгане Д. Савин,** констатујем да утврђено подударање текста износи 9%. 9 %. Од тога 5 % отпада на подударање са ауторским текстом Драгане Савин *Говори општесловенског (прасловенског) језика Димитрија Ђуровића,* објављеним у часопису Славистика бр. 2 за 2021. годину као услов за одбрану дисертације. Остала подударања – 4 % – односе се на општа места (напомене везане за биографије у дисертацији споменутих личности, за часописе у којима је Ђуровић објављивао, за формулације које се могу наћи у свим граматикама руског језика и сл.).

Овај степен подударности у складу је са Чланом 9. *Правилника*.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. *„Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду“*, изјављујем да извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

Кандидаткиња је резултате свог истраживања протумачила на аргументован и убедљив начин, а приказала их (1) прегледно и систематично, доследно спроводећи критичку анализу и валоризацију свих његових радова и резимирајући своје налазе у добро организованим и информативно богатим целинама на крају сваког одељка, као и (2) јасним, прецизним и однегованим научним језиком.

IX ПРЕДЛОГ

С обзиром на то да је у питању опсежно и детаљно истраживање чији су резултати вредни и за славистичку науку и за историју српске културе, са задовољством препоручујемо Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да овај рад прихвати као докторску дисертацију, а кандидаткињу позове на усмену одбрану пред овом комисијом.

Београд, 16. мај 2022.

Комисија:

_____
Др Вања Станишић, ред. проф.
Филолошког факултета
Универзитета у Београду

_____
Др Светлана Гољак, доцент
Филолошког факултета Универзитета
у Београду

_____
Др Зоран Ранковић, ред. проф.
Православног богословског факултета
Универзитета у Београду